

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ 20-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2016

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4
Ե 813

**Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը**

Գլխավոր խմբագիր՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ս. Ղազինյան**

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա. Գևորգյան**

Խմբագրակազմ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուգյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան**

Ե 540 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ.Ս. Ղազինյան.– Եր.: ԵՊՀ, 2016, – 416 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2015թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ սահմանադրությունը ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4

ISBN 978-5-8084-2083-0

© ԵՊՀ հրատ., 2016
© Հեղ. խումբ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 6

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՕՀԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ 18

TARON SIMONYAN

LEGAL DYNAMICS IN SOCIAL SYSTEMS OUT OF EQUILIBRIUM: THE
PROBLEM OF RANDOM INTERVENTIONS..... 33

ՀԱՅՎ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ..... 43

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՋԲՈՒՆՔԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ (ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 53

ԳԵՎՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԵԱՏՄ-Ի ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 68

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄՐԱՊՆԴՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ 89

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 110

ՍԱՄՎԵԼ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԻՑԵՆԶԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՈՐՊԵՍ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՄԵԹՈԴՆԵՐ 124

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԿՑԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 135

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵՉՅԱՆ

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 148

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՎԵՐՔԱՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀՍՏԱԿԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՕԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ .. 167

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՎԱԾ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 186

ԳԵՎՈՐԳ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆԻ ԽԱԽՏՈՒՄՈՎ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԼՈՒԾՄԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԽՆԴԻՐ ԾՈՒՐՁ 202

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐՈՒՄ 213

ՎԱՐԴՈՒՇ ԵՍԱՅԱՆ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 233

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՉԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ 245

ԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 267

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 282

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ՎԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՆ
ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 295

КНАРИК ВАРДАНЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
БЕЖЕНЦЕВ И УБЕЖИЩА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РА 309

ԴԱՎԻԹ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ
ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ 330

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԲՆՈՒԹՍԱԳԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 338

ՍԵՐԳԵՅ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

ԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ ԽՈՒՁԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ 338

ԱՐԹՈՒՐ ՉԱԽՈՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 399

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Գրիգոր Բեքմեզյան

*ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Իրավաբանական գրականությունը որպես պատճառված վնասի համար պատասխանատվության առաջացման հիմք դիտում է հետևյալ չորս հանգամանքները՝ վնասի առկայությունը, վնաս պատճառողի գործողությունների հակաիրավական բնույթը, վնաս պատճառողի գործողությունների և առաջացած վնասի միջև պատճառական կապը և վնաս պատճառողի մեղքի առկայությունը: Սրանցից առաջին երեքը ունեն օբյեկտիվ, իսկ վերջինը՝ սուբյեկտիվ բնույթ¹:

Վնասի համար պատասխանատվության առաջացման բոլոր վերը թվարկված պայմանները ունեն իրավական ուսումնասիրության անհրաժեշտություն, սակայն դրանց թվում, մեր կարծիքով, առանձնահատուկ ուսումնասիրության է արժանի վնաս պատճառողի գործողությունների հակաիրավությունը: Հակաիրավական է համարվում այն գործողությունը կամ անգործությունը, որը խախտում է իրավական ակտը, ինչպես նաև անձի սուբյեկտիվ իրավունքը²:

Գործողությունը անձի նպատակադրված և կամային արարքն է, որի արդյունքում կարող է խախտվել սեփականության, ինչպես նաև կյանքի կամ առողջության իրավունքը: Կան գործողություններ, որոնք ունեն հակաիրավական հատկանիշներ, բայց պատասխանատվություն չեն առաջացնում: Օրինակ՝ գործողությունը պատասխանատվություն չի առաջացնի, եթե վնասը պատճառվել է անհրա-

---

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, Երրորդ մաս, ԵՊՀ հատարակչություն, Երևան, 2010թ., էջ 13:

² Տե՛ս <http://www.bibliotekar.ru/kodex-grazhdanskiy/61.htm>, <http://stgkrf.ru/1064>.

Ժեշտ պաշտպանության սահմաններում (ՀՀ Քաղ. օր., հ. 1060), եթե վնաս է պատճառվել տուժողի խնդրանքով (ՀՀ Քաղ. օր., հ. 1058, մաս 4): Սակայն պետք է նշել, որ եթե վնաս պատճառելու ժամանակ անձը անցել է անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանները, ապա վնասի հատուցումը չի կարող մերժվել (այս հարցին ավելի մանրամասն կանդրադառնանք հաջորդիվ):

Վնասը կարող է պատճառվել նաև անգործությամբ: Անգործությունը համարվում է հակաիրավական այն դեպքում, երբ գործողություն կատարելը եղել է անձի պարտականությունը, սակայն անձը չի կատարել այն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1058 հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն պատճառած անձի կողմից:

Անշուշտ, տարակարծությունների տեղիք չի տալիս այն հանգամանքը, երբ քաղաքացին պատասխանատվություն է կրում իր գործողությունների հետևանքով պատճառված վնասի համար, օրինակ՝ մեքենան վարելիս հարվածում է մեկ այլ մեքենայի: Սակայն, մեր կարծիքով, վիճելի է այն հարցը, թե արդյո՞ք քաղաքացին ենթակա է պատասխանատվության, երբ վնասը պատճառվել է վերջինիս անգործության արդյունքում՝ օրինակ, տեսնելով, որ անձը խեղդվում է լճում, ավում գտնվող քաղաքացին չի փորձում օգնել վերջինիս, չի կանչում օգնության, և խեղդվողը մահանում է: Արդյո՞ք մահացածի իրավահաջորդները իրավունք կունենան վնասի հատուցում պահանջելու այն անձից, ով, գտնվելով լճափին, կարող էր կատարել գործողություններ, որոնք կփրկեին խեղդվողին, սակայն չի կատարել: Հարկ ենք համարում նշել, որ իրավաբանական գրականության մեջ առկա է կարծիք, ըստ որի «գործողություն» ասելով պետք է հասկանալ նաև անգործությունը, ուստի անիմաստ է լրացուցիչ ուսումնասիրել գործողության և անգործության տարբերությունը կամ անգործության հետևանքով պատճառված վնասի հատուցումը¹:

---

¹ St' u Peter Cane "The Anatomy of Tort Law" Hart Publishing, Oxford 1997, էջ 63:

Խնդիրը ավելի բազմակողմանիորեն ուսումնասիրելու և արդյունավետ քննարկելու համար կցանկանայինք անգործության հետևանքով առաջացած վնասի համար պատասխանատվության հարցը քննարկելիս հատկապես ուշադրություն դարձնել այն անձանց, ովքեր, ի պաշտոնե կամ աշխատանքի բնույթից ելնելով պարտավոր են կատարել գործողություններ՝ ուղղված վնասը կանխելուն:

Քանի որ այս խմբի քաղաքացիաիրավական պատասխանատվությունը սերտորեն կապված է դրանցում ընդգրկված անձանց անգործության և առաջացած վնասի միջև պատճառական կապի առկայության կամ բացակայության հետ, կցանկանայինք անդրադառնալ պատճառական կապին՝ որպես անգործությամբ պատճառված վնասի համար պատասխանատվության անհրաժեշտ պայմանի: Իրավաբանական գրականության մեջ անգործության հետևանքով առաջացած վնասի և անգործության ու վնասի միջև առկա պատճառական կապի վերաբերյալ արտահայտվել են տարատեսակ կարծիքներ: Հեղինակների մի մասի կարծիքով մեկի կողմից մյուսին չօգնելը ինքնին վնասի առաջացում է, առկա է պատճառական կապ, ուստի անգործության հետևանքով պատճառված վնասի համար պատասխանատվության առանձնահատուկ ուսումնասիրության կարիք չկա, քանզի սա ուղղակի վնասի պատճառման ինքնուրույն տարատեսակ է: Իրավաբան գիտնականների մեկ այլ խմբի կարծիքով, անգործության հետևանքով առաջացած վնասը ինքին չի ենթադրում, որ այն պատճառվել է անգործության հետևանքով, և նույնիսկ եթե անձի պարտականությունն է մեկ ուրիշին փրկելը, և նա ձախողում է դա, սա դեռ չի նշանակում, որ այդ անձը պետք է ենթարկվի քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության¹:

Ի լրումն վերոնշյալ երկու տեսակետների՝ գտնում ենք, որ ամեն

---

¹ Այս մասին մասնավորապես տե՛ս Michael D. Bayles and Bruce Charman “Justice, Rights and Tort Law” D. Reidel Publishing Company Dordrecht/Boston 1983, էջ 216-217, H.L.A.Hart and A.M. Honore, Causation in the Law (Oxford, Clarendon Press, 1959), էջ 61-62:

դեպքում անգործության հետևանքով առաջացած վնասի համար պատասխանատվության հարցը քննարկելիս անպայման պետք է ուշադրություն դարձնել հատկապես պատճառական կապին, քանզի, մեր կարծիքով, քննարկվող հարաբերությունների ժամանակ հենց պատճառական կապն է այն անհրաժեշտ պայմանը, որը կարող է պատասխանատվության հիմք հանդիսանալ անգործություն դրսևորած քաղաքացու համար: Նշված ենթատեքստում պատճառական կապի ուսումնասիրությունը կարևորվում է նաև նրանով, որ անգործության և վնասի միջև պատճառական կապի հիմնավորումը ավելի մեծ դժվարություն է ներկայացնում, քան գործողության և վնասի միջև այդ կապի առկայության հիմնավորումը: Իսկ իրավաբանական գրականությունը և դատական պրակտիկան ընդունում են, որ վնասի և արարքի միջև պատճառական կապը պետք է լինի ուղղակի և հաստատված, հակառակ դեպքում անուղղակի պատճառական կապը չի կարող պատասխանատվության պայման դառնալ¹: Այսպիսով, ակնհայտ է, որ, որպեսզի անգործություն դրսևորած անձը ենթարկվի քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության, անհրաժեշտ է, որ քաղաքացուն կամ իրավաբանական անձին վնասը պատճառված լինի անմիջապես վնաս պատճառողի անգործության հետևանքով²:

Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ, մեր կարծիքով, միայն անգործության և պատճառական կապի անհրաժեշտ առկայության ուսումնասիրությունը բավարար չէ անգործության հետևանքով ծագած վնասի հատուցման պարտավորությունների առաջացման համար: Քննարկվող հարաբերություններում, ինչպես ցանկացած արտապայմանագրային պարտավորության առաջացման դեպքում, կարևորվում է նաև մեղքի առկայությունը: Այսինքն, որքանով է

---

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, Երկրորդ մաս, ԵՊՀ հատարակչություն, Երևան, 2001թ., էջ 608, նաև՝ Гражданское право, обязательственное право, учебник, էջ 613:

² Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս B.S. Markesinis and S.F. Deakin “Tort Law” Third Edition, Clarendon Press, Oxford 1994, էջեր 163-192:

վնաս պատճառողը գիտակցել, որ իր անգործության հետևանքով դիմացինին կարող է վնաս պատճառվել: Եվ գիտակցելով հանդերձ՝ արդյո՞ք նա հնարավորություն է ունեցել իր գործողություններով կանխել վնաս պատճառելը:

Եվ այսպես, վերոնշյալ խումբ անձանց թվին կարելի է դասել մասնագիտական այնպիսի աշխատանք կատարողներին, ինչպիսիք են ոստիկանները, հրշեջները, փրկարարները, բժիշկները և այլք: Թվարկված անձանց աշխատանքը այն է, որ վերջիններս կոչված են իրենց գործողություններով պաշտպանել քաղաքացիների կյանքը և առողջությունը, քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց սեփականությունը: Ոստիկանական մարմինները, հրշեջ կամ փրկարար ծառայությունները ֆինանսավորվում են հարկատուների հաշվին, այսինքն՝ քաղաքացիները վճարում են վերջիններիս իրենց անվտանգ զգալու համար, այս մարմինների աշխատակիցները, ընդունվելով աշխատանքի, գիտակցում են դրա վտանգավորությունը, ուստի նրանց կողմից անգործությունը, այսինքն՝ իրենց առջև դրված պարտականությունները չկատարելը, անշուշտ, պետք է դիտել որպես վնաս առաջացնող գործոն և վնասը հատուցելու պարտականությունը դնել այդ մարմինների վրա: Հատկանշական է, որ նմանատիպ կարծիք արտահայտվել է նաև արևմտաեվրոպական իրավաբանական գրականության մեջ¹: ՀՀ Քաղ. օր.-ը նախատեսում է պատասխանատվություն պետական մարմինների կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց անօրինական գործողություններով կամ անգործությամբ պատճառված վնասի համար (հոդված 1063): Անշուշտ, ոստիկանությունը, հրշեջ մարմինները, համաձայն ՀՀ օրենսդրության, դասվում են պետական մարմինների թվին, ուստի հոդվածը կարգավորում է այս անձանց անգործության հետևանքով քաղաքացիներին և իրավաբանական անձանց պատճառված վնասի պատասխանատվության հարցը, որը պետք է կրի Հայաստանի Հանրապետությունը կամ համապատասխան համայնքը: Սակայն, մեր կարծիքով, բաց է մնում

---

¹ Sté u Michael D. Bayles and Bruce Charman, նշված աշխատությունը, էջ 214:

փրկարարների և բուժհիմնարկների պատասխանատվության հարցը: Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում կան բազմաթիվ մասնավոր բուժհիմնարկներ, իսկ նախկինում պետական համարվող բուժհիմնարկները այժմ հանդիսանում են բաժնետիրական ընկերություններ, ուստի և իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկտներ: Անշուշտ, կարելի է պնդել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում փրկարարական ծառայությունները նույնպես գտնվում են պետական համակարգում, ուստի այս մարմինների աշխատակիցների անգործության հետևանքով պատճառված վնասը ենթակա է հատուցման Քաղ. օր. 1063 հոդվածի կանոններով: Սակայն չկարգավորված է մնում մասնավոր փրկարարական կազմակերպությունների (որպես օրինակ կարելի է նշել Սևանի ավազանում, Ջրաշխարհում և այլուր գործող փրկարարներին) մարմինների անգործության հետևանքով պատճառված վնասի հատուցումը: Այս խումբ սուբյեկտների անգործության հետևանքով պատճառված վնասի հատուցումը կարող է կատարվել երկու տարբերակով.

ա) տուժողների և այս սուբյեկտների միջև առկա են պայմանագրային հարաբերություններ, օրինակ, քաղաքացին, գնալով Ջրաշխարհ և գնելով մուտքի տոմս, մտնում է Ջրաշխարհի հետ քաղաքացիաիրավական պայմանագրային հարաբերությունների մեջ, և ծառայություն մատուցող կազմակերպության պարտականությունն է ապահովել քաղաքացու անվտանգությունը: Ուստի, եթե փրկարարի անգործության պատճառով քաղաքացուն վնաս պատճառվի, կարող են կիրառվել պայմանագիրը չկատարելու հետևանքով պատասխանատվության քաղաքացիաիրավական նորմերը: Նույնը կարելի է ասել նաև բուժհիմնարկների մասին, և՝

բ) գործի իր աշխատողի կողմից պատճառված վնասի համար իրավաբանական անձի պատասխանատվության դրույթը՝ Քաղ. օր., հոդված 1062: Նույն մոտեցումը կարող է կիրառվել նաև բուժհիմնարկների աշխատակիցների կողմից պատճառված վնասի դեպքում:

Խոսելով հակաօրինական գործողության կամ անգործության մասին՝ որպես պատասխանատվություն առաջացնող հիմքի,

անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության քննարկմանը այն դեպքում, երբ վնասը պատճառվել է օրինական գործողություններով, մասնավորապես ծայրահեղ անհրաժեշտության և անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակում:

ՀՀ Քաղ. օր.-ի 1061 հոդվածը սահմանում է, որ ծայրահեղ անհրաժեշտության, այսինքն՝ վնաս պատճառողին կամ այլ անձանց սպառնացող վտանգը վերացնելու պայմաններում պատճառված վնասը, եթե այդ վտանգը տվյալ հանգամանքներում չէր կարող վերացվել այլ միջոցներով, պետք է հատուցի վնաս պատճառած անձը: Այնուհետև հոդվածը ավելացնում է, որ հաշվի առնելով նման վնասի պատճառ դարձած համապատասխան գործունեության հանգամանքները՝ դատարանը կարող է այն հատուցելու պարտականությունը դնել երրորդ անձի վրա՝ ի շահ որի գործել է վնաս պատճառողը, կամ վնաս հատուցելուց լրիվ կամ մասնակիորեն ազատել ինչպես այդ երրորդ անձին, այնպես էլ վնասը պատճառողին:

Այսպիսով, հոդվածից ակնհայտ է դառնում, որ ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում պատճառված վնասի դեպքում քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ են առաջանում վնաս պատճառողի և տուժողի կամ այն երրորդ անձի համար, ում շահերը պաշտպանվել են: Ինչպես նշվում է իրավաբանական գրականության մեջ, ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակը իրենից ներկայացնում է կայուն և կրկնվող իրավաբանական հարաբերություն, որը առաջանում է որոշակի հատկանիշների ամբողջությամբ, որոնց թվում առկա է ոչ միայն մեծ վնաս պատճառելու ռիսկը, այլև տարբեր վնասներ պարտադիր պատճառելու հնարավորությունը¹: Ընդ որում, ինչպես նշում են հեղինակները, պատճառված վնասը պետք է ավելի նվազ լինի կանխվող վնասից: Քանի որ իրավական պրակտիկայում ծայրահեղ անհրաժեշտությամբ պատճառված վնասի դրույթը շատ քիչ է կիրառվում, ուստի դժվարանում է պրակտիկ օրինակներ բերել:

---

¹ Տե՛ս նաև С.Е. Донцов, В.В. Глянцев, Возмещение вреда по советскому законодательству, М, 1990, էջ 258:

լը: Սա դժվարացնում է նաև այն հարցի պարզաբանումը, թե ինչ կարգով պետք է որոշվի՝ արդյոք կոնկրետ անձը գործել է ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում, ո՞րն է պարտադիր ռիսկի աստիճանը¹:

Այս հարցին, կարծում ենք, կարող է պատասխանել կոնկրետ իրավական ակտը, որը կարգավորում է այս կամ այն աշխատողի, պաշտոնատար անձի գործունեությունը: Որպես օրինակ կարելի է նշել առողջապահության մասին, զինծառայության մասին, ոստիկանության մասին օրենսդրությունները և այլն: Այս նորմատիվ ակտերի հիման վրա տարբեր մասնագիտության ներկայացուցիչները պարտավորվում են իրականացնել որոշակի ռիսկի հետ կապված գործողություններ: Ինչպես նշում են իրավագետները. «Սա հնարավորություն կտար պնդելու, որ զինծառայողները, միլիցիայի, հակահրդեհային պաշտպանության և մի շարք այլ կատեգորիայի աշխատողները, որոնք իրենց վրա դրված կամ կամավոր ընդունած ծառայողական, հասարակական պարտականությունների կամ հասարակական օգտակար պարտավորությամբ չեն կարող խուսափել իրենց առողջությունը կամ կյանքը վտանգելուց՝ պաշտպանելու համար կարևորագույն հասարակական հարաբերությունները և շահերը, չեն կարող հղում կատարել ծայրահեղ անհրաժեշտությանը: Իրենց պարտականությունները կատարելուց խուսափելու դեպքում այս անձինք պետք է կրեն կարգապահական, հասարակական կամ քրեական պատասխանատվություն»²:

Այսպիսով, այն անձանց համար, ում աշխատանքում առկա է ռիսկի գործոնը, համաձայն վերոնշյալ տեսակետի, ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակ չի կարող առաջանալ աշխատանքային պարտականությունները իրականացնելիս: Օրինակ՝ հրշեջները չեն կարող զերծ մնալ կրակը մարելուց և դրանով իսկ փրկելուց որոշակի գույք՝ հղում կատարելով այն բանին, որ իրենք վտանգում են իրենց կյանքը: Վերոնշյալ տեսակետը վիճելի է: Ճիշտ է, այս կատեգո-

---

¹ Տե՛ս նույն տեղում:

² Տե՛ս С.Е. Донцов, В.В. Глянцев, նշված աշխատությունը, էջ 259:

րիայի աշխատողները պարտավոր են աշխատել իրենց կյանքի համար ռիսկային պայմաններում, բայց, կարծում ենք, անհրաժեշտ են կոնկրետ նորմատիվ ակտեր, որոնք կապահովեն նաև նրանց կյանքի և առողջության պաշտպանությունը, ինչպես նաև կտարանջատեն պահանջվող ռիսկի աստիճանները:

Եթե վնասը պատճառվում է առավել վտանգի աղբյուրի տիրոջ կողմից ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում, ապա առաջանում է վիճելի մի իրավիճակ՝ սահմանել պատասխանատվություն և վնասի հատուցում Քաղ. օր. 1072 հոդվածով, ուստի և պատասխանատվություն՝ առանց մեղքի¹, թե՛ 1061 հոդվածի հիմքերով, որը թույլ է տալիս վնասը հատուցելու պարտականությունը դնել երրորդ անձի վրա, ում շահերից ելնելով՝ գործել է վնաս պատճառողը, կամ էլ լրիվ կամ մասնակիորեն ազատել վնաս հասցնողին և երրորդ անձին վնասը հատուցելու պարտականությունից: Դատական պրակտիկան այս հարցում կողմնորոշվում է հարցի լուծման հետևյալ երկու տարբերակներով.

ա) առավել վտանգի աղբյուրով ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում հասցված վնասի դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել Քաղ. օր.-ի այն հոդվածը, որը պատասխանատվություն է սահմանում առավել վտանգի աղբյուրով պատճառված վնասի համար, քանի որ ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում պատճառված վնասի համար պատասխանատվություն սահմանող հոդվածը նկատի ունի իրավաչափ վնասը,

բ) առավել վտանգի աղբյուրով դիտավորյալ իրավաչափ վնաս հասցնելու ժամանակ առավել վտանգի աղբյուրով պատճառված վնասի համար պատասխանատվություն սահմանող հոդվածը չի կարող կիրառվել, քանի որ դիտավորյալ վնաս պատճառելու հասկացությունը չի կարող համատեղվել առավել վտանգի աղբյուրի տիրոջ գործունեության հետ¹:

Առավել վտանգի աղբյուրի տիրոջ՝ ծայրահեղ անհրաժեշտու-

---

¹ Се́у, С.Е. Донцов, М.Я. Маринина, Имущественная ответственность за вред причиненный личности. М., 1986г., էջ. 46:

թյան վիճակում կատարած գործողությունների համար պատասխանատվությունը չպետք է արմատապես ազդի ծայրահեղ անհրաժեշտության պայմաններում կատարված իրավախախտման օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ կողմերի վրա: Առավել վտանգի աղբյուրի տերը ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում գործում է իրավաչափ, և նրա այս կարգավիճակը չի տարբերվում մյուս վնաս պատճառողների կարգավիճակից: Այս պատճառով դատարանները կարիք չունեն պարզելու, թե արդյոք ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակի ծագումը հանդիսացել է կոնկրետ իրի վնասակար հատկությունների հետևանք, թե՞ բավարար է միայն հաստատել այն հանգամանքը, որ վնասը տուժողին պատճառվել է առավել վտանգի աղբյուրով և ոչ այլ օբյեկտով:

Առավել վտանգի աղբյուրի՝ ծայրահեղ անհրաժեշտության պայմաններում գործող տիրոջ պատասխանատվության սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ կողմերի առանձնահատկությունը պետք է արտահայտվի նրանում (ներառելով նաև պատասխանատվությունից լրիվ կամ մասնակիորեն ազատելու հնարավորությունը), որ դատարանը, նկատի ունենալով կամ տուժողի մեղքը (եթե վերջինս առկա է), կամ էլ այն անձի մեղքը, ում շահերից ելնելով՝ գործել է վնաս պատճառողը, իրավունք ունի հաշվի առնելու միայն այս անձանց կոպիտ անգրուշությունը կամ դիտավորությունը: Ինչպես նշում են հեղինակները, անհաղթահարելի ուժը ինքնին բացառում է ծայրահեղ անհրաժեշտության իրավիճակի առկայությունը, քանի որ անհաղթահարելի ուժի պայմաններում բացառվում է ցանկացած գիտակցված վնասի պատճառում¹: Թերևս կարելի է չհամաձայնվել հեղինակների վերոնշյալ կարծիքի հետ, քանի որ կյանքում հնարավոր են դեպքեր, երբ անհաղթահարելի ուժի առկայության պայմաններում անհրաժեշտություն առաջանա վնաս հասցնելու մեկին կամ մի քանիսին՝ ավելի մեծ թվով անձանց կյանքը փրկելու համար: Օրինակ, եթե անտեսանելիության պայմաններում թույլատրվի ինքնաթիռի վայրէջքը մայրուղու վրա՝ դրանով իսկ վտանգելով մայրուղում երթնեկող ավ-

---

¹ См. u C.E. Донцов, М.Я. Маринина, նույն տեղում:

տումբենաների ուղևորների առողջությունը:

Խոսելով ծայրահեղ անհրաժեշտության մասին՝ նշենք, որ ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում հասցված կարող է դիտվել միայն այն վնասը, որի պատճառմամբ կանխվել է մեկ այլ՝ շատ ավելի մեծ վնաս, օրինակ, մեկ անձի կյանքը կամ առողջությունը վնասելու շնորհիվ կանխվել է մի քանի անձանց կյանքին կամ առողջությանը հասցվելիք վնասը, կամ, որ ավելի հավանական է, գույքին վնաս պատճառվելով՝ կանխվել է առողջությանը պատճառվող վնասը: Շատ կարևոր է նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ պետք է ուշադրություն դարձնել, թե արդյոք հնարավոր է եղել վնասը կանխել այլ միջոցներով: Եթե այդպիսի հնարավորություն եղել է, ապա հասցված վնասը, կարծում ենք, չի կարող դիտվել որպես ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում պատճառված:

Ինչպես նշվեց վերը, Քաղ. օր.-ը սահմանում է, որ ծայրահեղ անհրաժեշտության պայմաններում պատճառված վնասը ենթակա է հատուցման վնաս պատճառած անձի կողմից: Օրենսգիրքը նաև նշում է, որ, հաշվի առնելով նման վնասի պատճառ դարձած համապատասխան գործունեության հանգամանքները, դատարանը կարող է այն հատուցելու պարտականությունը դնել երրորդ անձի վրա, ի շահ որի գործել է վնաս պատճառողը, կամ վնասը հատուցելուց լրիվ կամ մասնակիորեն ազատել ինչպես այդ երրորդ անձին, այնպես էլ վնաս պատճառողին:

Հոդվածը, ըստ էության, բավական լայն լիազորություններ է դրել դատարանների վրա՝ վերջիններիս տալով հնարավորություն՝ պարզելու, թե երբ պետք է պատասխանատվությունը դնել վնաս պատճառողի և երբ՝ երրորդ անձի վրա, ում շահերից ելնելով՝ գործել է վնաս պատճառողը:

Ենթադրվում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդիրը նկատի ունի երրորդ անձի մոտ ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակի առաջացման համար մեղքի առկայությունը կամ բացակայությունը, իսկ եթե առկա է մեղքը, ապա՝ դրա աստիճանը: Կարծում ենք, այս սուբյեկտիվ հանգամանքների կողքին դեր պետք է ունենան նաև մի շարք

օբյեկտիվ հանգամանքներ, ինչպիսիք են՝ կողմերի նյութական դրու-
թյունը, վնասի պատճառման ձևը և այլն:

Կցանկանայինք նշել մի կարևոր փաստ ևս. ծայրահեղ անհրա-
ժեշտության պայմաններում հասցված վնասի դեպքում վնաս է
հասցվում ոչ թե վտանգավոր իրավիճակ ստեղծող անձին, այլ այն
սուբյեկտներին, որոնք անմիջական կապ չունեն վտանգավոր իրա-
վիճակի ստեղծման հետ: Եթե վնաս հասցվի վտանգավոր իրավիճակ
ստեղծող սուբյեկտին, ապա մենք գործ կունենանք անհրաժեշտ
պաշտպանության ինստիտուտի հետ:

Անդրադառնալով ծայրահեղ անհրաժեշտության ինստիտուտի
կիրառման միջազգային փորձին՝ կցանկանայինք նշել, որ, օրինակ,
Ֆրանսիական իրավաբանական գրականության մեջ ընդունվում է,
որ ոչ քրեական և ոչ էլ քաղաքացիական իրավախախտում է հանդի-
սանում մեկ անձի վնաս հասցնող գործողությունը, որը միակ միջոցն
է կանխելու ավելի մեծ վնասի ծագումը այն անձի համար, ով կատա-
րել է այդ գործողությունը: Ընդհանուր սկզբունքից ելնելով՝ այս դեպ-
քում դատական պրակտիկան խոսում է անհաղթահարելի ուժի մա-
սին, սակայն իրականում, ինչպես գտնում է Լ. Շյուլիո դե լա Մո-
րանդերը, այստեղ չկա անհաղթահարելի ուժ¹: Ընդհակառակը,
գտնում է հեղինակը, ծայրահեղ անհրաժեշտությունը ենթադրում է
երկու որոշումներից մեկի ազատ ընտրություն՝ վնաս պատճառել
ուրիշին, թե՞ ենթարկվել անխուսափելի վտանգին: Այնուամենայնիվ,
Ֆրանսիական իրավաբանական գրականության մեջ նույնպես
նշվում է, որ ուրիշին վնաս պատճառելը ծայրահեղ անհրաժեշտու-
թյան դեպքում պետք է հանդիսանա առավել մեծ վտանգից խուսա-
փելու միակ միջոցը²:

Խոսելով ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում պատճառ-
ված վնասի հատուցման մասին՝ կարևորում ենք այն հանգամանք-
ների պարզաբանումը, որոնք կարող են պատասխանատվությունից

---

¹ Տե՛ս Լ. Жюллио Де Ла Морандьер, Гражданское право Франции, М., 1960г.,
էջ 421:

² Տե՛ս Լ. Жюллио Де Ла Морандьер, նույն տեղում:

ազատելու հիմք հանդիսանալ: 1061 հոդվածը նշում է, որ ծայրահեղ անհրաժեշտությունից ելնելով՝ վնաս պատճառած անձը կարող է ազատվել պատասխանատվությունից, և դատարանի կողմից այն կարող է դրվել երրորդ անձի վրա, ի շահ որի գործել է վնաս պատճառողը: Միևնույն ժամանակ հոդվածը ամրագրում է, որ դատարանը կարող է փոքրացնել նաև պատասխանատվության չափը ինչպես վնաս պատճառողի, այնպես էլ երրորդ անձի համար: Հոդվածը կոնկրետ չի նշում, թե որոնք են այն հանգամանքները, որ ազատում են ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում պատճառած վնասի հատուցումից: Օրենսգիրքը խոսում է միայն նման վնասի պատճառ դարձած համապատասխան գործունեության հանգամանքների մասին՝ առանց կոնկրետացնելու այդ հանգամանքները: Կարծում ենք՝ այս հանգամանքների տակ պետք է հասկանալ ինչպես ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակին նախորդող հանգամանքները, այն կողմի գործողությունները, որոնք վնաս պատճառողի գործողությունների պատճառ են հանդիսացել, այնպես էլ փրկվող արժեքը, այն անձանց և արժեքների շրջանակը, որոնց վնաս է հասցվել և այլն:

ՀՀ Քաղ. օր.-ի 1060 հոդվածը սահմանում է, որ անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակում պատճառված վնասը ենթակա չէ հատուցման, եթե չեն գերազանցվել դրա սահմանները:

Անհրաժեշտ պաշտպանության պայմաններում պատճառած վնասը հատուցելուց ազատվելու կարևորագույն պայման է անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանները պահպանելը: Ինչպես նշվում է իրավաբանական գրականության մեջ և ինչպես ամրագրված է քաղաքացիական օրենսդրությամբ, անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանները անցնելով պատճառված վնասը ենթակա է հատուցման¹: Այսպիսով, պարզելու համար, թե որոնք են անհրաժեշտ պաշտպանության հատկանիշները և սահմանները, անհրաժեշտ է անդրադառնալ ՀՀ քրեական օրենսգրքին:

---

¹ Ст'я Л.А. Майданик, Н.Ю. Сергеева, Материальная ответственность за повреждение здоровья. М., 1968г. էջ 86, ինչպես նաև ՀՀ քաղ. օր.-ի 1060 հոդվածը:

Ինչպես ամրագրված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 42 հոդվածում. «Հանցագործություն չի համարվում այն գործողությունը, որը կատարվել է անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակում, այսինքն՝ պաշտպանվողի կամ մեկ այլ անձի կյանքը, առողջությունը և իրավունքները, հասարակության կամ պետության շահերը հանրության համար վտանգավոր ոտնձգությունից կամ դրա իրական սպառնալիքից՝ ոտնձգություն կատարողին վնաս պատճառելու միջոցով պաշտպանելիս, եթե թույլ չի տրվել անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանազանցում»:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն. «Անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանազանցում են համարվում դիտավորյալ այն գործողությունները, որոնք, պաշտպանվողի համար ակնհայտ, չեն համապատասխանում ոտնձգության բնույթին և վտանգավորությանը»:

Այսպիսով, անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակի պայմաններին մեկը հակաօրինական կամ հանցավոր այն արարքի կանխումն է, երբ անձի կամ այլ անձանց կյանքին կամ առողջությանը, ինչպես նաև գույքին սպառնացող ռեալ վտանգ է առաջացել: Պրակտիկայում մեծ դժվարություն է առաջացնում անհրաժեշտ պաշտպանության սահմաններում գործած կոնկրետ անձին քաղաքացիաիրավական կամ քրեաիրավական պատասխանատվությունից ազատելու հարցի լուծումը, քանի որ արդեն ինքնին իրենից դժվարություն է ներկայացնում այն հանգամանքների լրիվ և բազմակողմանի բացահայտումը, որոնք կապացուցեն, որ տվյալ անձը գործել է անհրաժեշտ պաշտպանության պայմաններում: Դժբախտաբար, դատարանները հաճախ, գտնվելով տուժողների բարոյական ճնշման տակ, խուսափում են անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակի ընդունումից և կիրառումից, որը հանգեցնում է նրան, որ հակաօրինական ոտնձգությունից իր կյանքը կամ առողջությունը պաշտպանող անձը, այդ ընթացքում վնաս պատճառելով ոտնձգողի առողջությանը, ստիպված է լինում փոխհատուցել այդ վնասները և նույնիսկ կրել նաև քրեական պատիժ: Սա, մեր կարծիքով, չի բխում արդարադատության շահերից և նպատակներից: Դատարանների կողմից հստակ պետք է բացա-

հայտվի՝ արդյոք կոնկրետ անձը գործել է անհրաժեշտ պաշտպանության¹ սահմաններում, թե՞ ոչ, և եթե՝ այո, ապա անձը անմիջապես պետք է ազատվի քաղաքացիաիրավական և քրեաիրավական պատասխանատվությունից:

Մյուս կողմից էլ անձը կարող է գործել իր կարծիքով անհրաժեշտ պաշտպանության սահմաններում, սակայն իրականում նրա գործողությունները ոչ միայն գերազանցեն անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանները, այլև ընդհանրապես դուրս լինեն անհրաժեշտ պաշտպանությունից: Այս կապակցությամբ հարկ ենք համարում մեկ անգամ ևս նշել, որ անհրաժեշտ պաշտպանության հարցը քննարկելիս պետք է մեծ ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, թե արդյոք կանխվելիք վնասը եղել է ռեալ կամ, ինչպես նշում են Ս.Ե. Դոնցովն ու Վ.Վ. Գլյանցը, այդ գործողությունները էական վնաս են հասցրել պաշտպանվողի իրավունքներին և շահերին կամ էլ այդպիսի վնասի վտանգ են ստեղծել¹: Դատական պրակտիկան և իրավունքի տեսությունը առանձնացնում են նաև անհրաժեշտ պաշտպանության իրավաչափության հարցը: Սա, ինչպես նշում են հեղինակները, բխում է ոտձգության հասարակական վտանգավորության բնույթից: Միևնույն ժամանակ Ս.Ե. Դոնցովն ու Վ.Վ. Գլյանցը իրավացիորեն եզրակացնում են, որ քաղաքացիական օրենսդրությունը չի տալիս անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակի քաղաքացիաիրավական բնորոշումը, որը պետք է տարբերվեր քրեաիրավականից նրանով, որ քաղաքացիական իրավունքում ոտնձգողի գործողություններում հասարակական վտանգի առկայությունը պարտադիր չէ, և բավական է միայն այդ գործողությունների հակաիրավական բնույթը²:

Այսպիսով, կարող ենք ասել, որ ինչպես ծայրահեղ անհրաժեշտության դեպքում, այնպես էլ անհրաժեշտ պաշտպանության դեպքում վնասը պետք է պատճառվի կանխելու համար ավելի մեծ վնասի առաջացումը: Սակայն ծայրահեղ անհրաժեշտության և անհրա-

---

¹ Տե՛ս նաև С.Е. Донцов, В.В. Глянцев, նշված աշխատությունը, էջ 243:

² Տե՛ս նույն տեղում:

Ժեշտ պաշտպանության տարբերությունն այն է, (որը և բացատրում է առաջինի դեպքում վնասի հատուցման պարտականությունը այն պատճառողի վրա դնելը, իսկ երկրորդի դեպքում՝ ոչ), որ ծայրահեղ անհրաժեշտության դեպքում վնաս է պատճառվում հակաիրավական արարքի հետ կապ չունեցող անձին, իսկ անհրաժեշտ պաշտպանության դեպքում՝ այն անձին, ով կատարում է հակաիրավական արարքը: Վերջին դեպքում շատ կարևոր է, որ վնաս պատճառվի միայն հարձակվողին և ոչ՝ շրջապատի անձանց: Փաստորեն, օրենքը պաշտպանվողին տալիս է իրավունք վնասելու հարձակվողին՝ պաշտպանվողի գործողությունները դարձնելով իրավաչափ:

Ինչպես նշվեց վերը, հատուցման է ենթակա այն վնասը, որը պատճառվել է անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանների անցումով: Նման դեպքում պատասխանի կարիք ունեն հետևյալ հարցերը. ո՞վ պետք է հատուցի անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանների անցումով պատճառված վնասը, ի՞նչ կարգով պետք է որոշվի հատուցման ենթակա վնասի հատուցման հարցը: Այստեղ կարևորվում է այն հանգամանքը, որ ամեն դեպքում, չնայած վնաս է պատճառվել ոտնձգողին, սակայն այն պատճառվել է կանխելու համար մոտալուտ վտանգը, ուստի և պետք է տարանջատել և որոշել, թե վնասի որ մասն է ենթակա հատուցման, կամ արդյոք ենթակա՞ է հատուցման ողջ պատճառված վնասը: Լ.Ա. Մայդանիկի և Ն.Յու. Սերգեևայի կարծիքով՝ անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանների անցումով պատճառված վնասի ծավալը պետք է նվազեցվի՝ հաշվի առնելով տուժողի մեղավորության աստիճանը, որը իր ազդեցիվ գործողություններով սադրել է վնաս պատճառողին դիմելու պատասխան գործողությունների¹: Համաձայն ենք հեղինակների այս տեսակետի հետ և գտնում ենք, որ ճիշտ չի լինի, ինչպես նաև չի բխի արդարադատության շահերից, անհրաժեշտ պաշտպանության սահմաններից դուրս գալով, պատճառված վնասի հատուցումը ամբողջ ծավալով այն պատճառողի վրա դնելը: Այստեղ դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն և վնասի հատուցման չափը որոշելիս հաշ-

---

¹ См. у Л.А. Майданик, Н.Ю. Сергеева, նշված աշխատությունը, էջ 86:

վի առնեն նաև հակաիրավական արարք գործող անձի գործողությունների բնույթը:

Շայրահեղ անհրաժեշտության և անհրաժեշտ պաշտպանության հետ միաժամանակ կարևոր է քննարկել նաև իրավունքի ինքնապաշտպանությունը՝ որպես վնասի հատուցումից ազատող, կամ վնասի հատուցումը սահմանափակող հանգամանք: ՀՀ Քաղ. օր. 14 հոդվածը սահմանում է նաև, որ քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունը իրականացվում է, ի թիվս այլոց, իրավունքի ինքնապաշտպանությամբ¹: Ինչպես նշվում է իրավաբանական գրականության մեջ, իրավունքի ինքնապաշտպանությունը անձի ինքնուրույն գործողություններն են, որոնք ուղղված են բացառելու համար քաղաքացիական իրավունքների խախտումը և նվազեցնելու խախտման հետևանքները²: Կարևոր է ամրագրել, որ իրավունքի ինքնապաշտպանությամբ պատճառված վնասի դեպքում, որը որոշ դեպքերում կարող է և չունենալ անհրաժեշտ պաշտպանության հատկանիշներ, վնաս պատճառողը ևս պետք է հնարավորություն ունենա ազատվել պատճառված վնասի հատուցումից: Իհարկե, այս դեպքում կարևորվում է դատարանների դերը, որ պետք է ճիշտ գնահատեն վնաս պատճառողի գործողությունները՝ պարզելու, թե արդյո՞ք վնաս պատճառողը գործել է քաղաքացիական իրավունքների խախտմանն ուղղված գործողությանը համարժեք, թե ոչ:

Այն, որ վնաս պատճառողի գործողությունները հանդիսանում են արտապայմանագրային պարտավորությունների առաջացման հիմք, ենթադրվում է ՀՀ Քաղ. օր. 1058 հոդվածից, որտեղ սահմանված է, որ քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն պատճառած անձի կողմից: Սակայն հոդվածը

---

¹ Տե՛ս ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք, հոդված 14, կետ 8):

²https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%B8%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0, http://kruglaw.narod.ru/lit/civil_law/suhanov1/3_12_2.htm

միանշանակ չի բացահայտում, թե ինչ պայմաններ են անհրաժեշտ վնասի հատուցման առաջացման համար: Հոդվածը չի խոսում գործողությունների և դրանց հակաիրավականության մասին, սակայն դա ենթադրվում է հոդվածի բովանդակությունից, տեսությունից և դատաիրավական պրակտիկայից: Այնուամենայնիվ, կարծում ենք, որ այս հարցում հոդվածն ունի հստակեցման կարիք, ուստի առաջարկում ենք Օրենսգրքի 1058-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությունը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

«1. Քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն հակաիրավական արարքով և իր մեղքով պատճառած անձի կողմից»:

ОСОБЕННОСТИ ДЕЙСТВИЙ ЛИЦА, ПРИЧИНИВШЕГО ВРЕД, В ДЕЛИКТНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ

Григор Бекмезян

*Доцент кафедры гражданского права ЕГУ,
кандидат юридических наук*

В статье обсуждается понятие, особенности и проблемы применения противоправного деяния, как одного из условий возникновения внедоговорных отношений.

В работе особое внимание уделено «действию» и «бездействию» - как способу выражения видов противоправного деяния, обсуждаются вопросы ответственности различных субъектов – сотрудников полиции, медицинских учреждений, спасателей и т.д.

В статье сделана попытка анализа гражданско-правового регулирования противоправного деяния, уделено внимание тому обстоятельству, что ГК РА, регулируя возмещение причиненного вреда, по большому счету умалчивает о противоправном деянии, оставляя решение вопроса о его необходимости практике. И в этом плане предложено соответствующее изменение статьи 1058 ГК РА.

Обсуждены также проблемы возмещения вреда, причиненного в условиях крайней необходимости, необходимой обороны и самообороны прав.

FEATURES OF ACTIONS OF WRONGDOER IN DELICTUAL OBLIGATIONS

Grigor Bekmezyan

*Docent of the YSU Chair of Civil Law,
Candidate of Legal Sciences*

In the article the author discusses the concept, characteristics and problems of application of the wrongful act, as one of the conditions for delictual obligations.

The paper focuses on the "action" and "inaction" as a way of expression types of wrongful act, the author discusses the responsibilities of the various subjects such as - the police, medical institutions, rescue services, etc.

In the article the author attempts to analyze civil regulation of unlawful act, pays attention to the fact that the Civil Code of the Republic of Armenia, regulating compensation for the damage caused, says nothing about the illegal act, leaving the question to practice. In this respect, autor proposes modifications to Article 1058 of the Civil Code of RA.

In the article also discussed compensation for damage caused by state of necessary defense, state of extreme necessity and self-protection are also discussed.

Բանալի բառեր – վնաս, հակաիրավական արարք, պատճառված վնասի հատուցում, ծայրահեղ անհրաժեշտություն, անհրաժեշտ պաշտպանություն, իրավունքների ինքնապաշտպանություն:

Ключевые слова: вред, противоправное деяние, возмещение причиненного вреда, крайняя необходимость, необходимая оборона и самооборона прав.

Key words: harm, wrongful act, compensation for damage, state of necessary defense, state of extreme necessity and self-protection of rights.